ja küsisid: „Isa, kust see lõit on nii saanud?“ Sinu isa wastas sulle: „Laps, see on Jumalast nii targaste loodud, meie inimesed ei jõua seda äramõista!“ Ja su isal oli õigus, sest Jumala käte töödon nii suured ja arusaamatad, et inimlik tundmine neist aru otsa kätte ei wõi saada. Aga et meie Tema imetegudest ometi osaliti aru saada wõiksime ja seega Tema suurust ja tarkust enam ära tunda ja imekspanna, selle tarwis on ta meile mõistuse päha pannud. Ja mõistuse abil on targad mehed sügawamale looduse saladuste sisse tungida püüdnud ning sealt seda kirja lugeda katsnud, mis Ta algusest sinna ära warjanud. Et enamate loomade sündimine ja siginemine meie silma eest warjul on, sellepärast on ühe looma ilmale tulemine ka igale inimesele nagu üks uudis, üks imestamise wäärt sündimus, nagu ühe saladuse awaldamine.

Seda saab igamees ise õigeks tunnistama, kes kolme nädalalise emakana hauudumise järele munast korraga targa ja osawa linnukese näeb wälja tulema, munast, mis meie silmale täitsa surnud näitas olema. Meie wõime linnu muna juures iseäranise kergusega loomakese saamist ja sündimist tähele panna, sest et muna ka kunstlikult wõib hauutada ja selle juures sündiwa loomakese keha suurenemist järk järgult tähele panna.

Juba 2000 aasta eest hakkas meie looduse õpetuse isa, Aristooteles, kes Aleksandri Suure koolmeister oli, kanamuna kallal elusündimist uurima; ja sest ajast saadik saawad määratumad munade hulgad teaduslikste katsete tarwis ära pruugitud, nimelt weel sellest ajast saadik, kus näha on saadud, et linnu keha sündimise põhjustingimised needsamad on, mis nad imetajate elajate ja inimesegi juures on. Et aga elajate munakesed liiga weikesed on ja nendega suurendamise klaasi (mikroskoopi) pruukimise juures wäga ettewaatlik piab olema, sellepärast astus linnumuna nende asemele — ja meie wõime ütelda, et ühegi looma igasilmapilgune kaswamise järk meile nii



tuttaw ei ole, kui kanapojakese oma. Selle peale waadates, ei ole need teadused mitte ükski looduse tundjate waraks jäänud, waid iga ärksama waimuga inimene püüab end nendega tutwustada. Ei olda meie päiwil enam walmi kehaga ükski rahul, waid tahetakse ka teada, missuguste sala teede peal loodus selle keha on walmistanud.

Selles mõttes wõtsin ka mina ette, auustatutele Kasulise Kalendri lugejatele, linnu munast, nimelt aga kana munast ja tema ükskute jagude tähendusest tulewa linnu kohta, lühidelt looduse teaduse põhjusel*) juttu ajada.

Kui meie lindude ja teiste selgrooliste loomade sündimise peale waatame, siis näeme kohe, et linnud ükski munetud munadest sünniwad. Kuna kalad, kahepaiksed ja roomajad ka elawaid poegi sünnitada wõiwad, kuna imetajad elajad ja inimene ükski elawat järelsugu sünnitawad, munewad ainult linnud. Ükski lind ei sünnita elawaid poegi. Arwatakse, et linnu keha ehitus muud siginemist ei luba, kui ükski munemist, sest et nende keha nagu laewaks on loodud, kus wäha ruumi sees on. Ja kas ei ole ka lind kui üks õhu ja wee laew, kelle kehas mitte liiga raskeid koormaid ette tulla ei wõi, kui tema liikumine (lendamine) mitte takistatud ei pia saama. Selle pärast ei mune ka linnud mitte korraga palju mune, nagu kalad ja kahepaiksed; suur munade koorm teeks linnu keha lendamise tarwis liiga raskeks. Linnu kehas on igal pool wähese ruumi eest hoolt kantud. Kui meie übe muneja kana lahti lõikame, soolikad ja maksad wälja wõtame, siis leiame kopsude alt selgroo juurest ühe kobara moodi orgaani, „muna sarja,“ mille ükskutes marjades, muna sopikestes, mõnda karwa munad on. Suuremad, piatselt munarebu suurused, on õhukese nahakese

*) Abinõuu: Zeitschrift für Thiermedicin und vergleichende Pathologie. Prof. Dr. Bonnet.



Eesti rahwa Kasuline Kalender 1888, lk. 19